

nono attingam. Unde non potest prima persona per naturam procedere, quin procedat per intelligere, quod si prima processio est per intellectum, nemo negabit secundam esse per voluntatem. At enim, licet Durandus eadem difficultate prematur, non propterea soluta relinquitur difficultas: ideoque nobis superest explicandum quomodo per intelligere et amare possit una persona producere et non alia, cum omnes intelligant et ament, quod in sequentibus capitibus paulatim prosequemur.

CAPUT VI.

PERSONAS PRODUCTAS IN DEO PROCEDERE PER ACTUS INTELLIGENDI ET AMANDI, UT TALES SUNT.

1. Ad expediendam difficultatem relictam in capite præcedenti necesse est, veritatem propositam examinare, nam si in intellectu Patris (et idem est cum proportione de voluntate) intelligi posset alia actio præter intellectionem, expediri posset tacta difficultas, dicendo, Patrem producere quidem per intellectum, non tamen per ipsummet intelligere, sed per aliam actionem, et hanc actionem esse propriam Patris solius, licet intelligere commune sit et essenziale, et ideo nihil ob stare, quominus solus Pater generet, licet per intellectum generet. At si productio illa est per actum intelligendi, quatenus talis est, augetur difficultas tacta, quomodo non omnes personæ generent, cum omnes intelligant per illummet intelligendi actum.

2. *Scoti opinio.*—Scotus ergo in 1, distinct. 2, quæst. 7, et distinct. 27, quæst. 1 et 2, et quodlib. 2, distinguit in Deo duas quasi actiones, quas vocat *intelligere*, et *dicere*, et utramque vult esse a memoria fœcunda, seu ab intellectu paterno, ut constituto in actu primo. Dicit ergo, Patrem producere Filium per dicere, non vero formaliter per intelligere. Quod si ab eo quæretur, quidnam istorum sit prius, vel quod illorum intelligatur esse ab alio: respondet, neutrum esse ab alio proprie loquendo, seu unum non esse rationem alterius, atque adeo sub ea ratione quasi concomitanter se habere, quia utrumque est immediate ab intellectu in actu primo, tanquam a proxima ratione operandi. Addit tamen, intelligere esse aliquo modo prius, quam dicere, quia prius est rem in se perfici, quam communicari alteri: intelligere autem tantum est ad perfectionem intelligentis, dicere vero ad

se communicandum alteri. Atque eadem proportionem loqui debet Scotus de voluntate, distinguendo in illa amare et spirare, est enim eadem ratio et quamvis in locis citatis hoc expresse non declaret, attingit vero in quodlib. 14.

3. *Fundamentum.*—Fundamentum hujus opinionis supra tactum est a Durando, quia intelligere est essenziale et commune omnibus personis, dicere autem est proprium Patris: ergo intelligere, ut sic, non est producere: ergo ipsum dicere est producere. Similiter etiam, amare commune et essenziale Spiritui sancto, spirare vero est notionale et proprium Patris et Filii, ergo hoc est producere Spiritum sanctum, quia personæ produuntur per actus notionales, non per essentielles. Simile fundamentum est, quia intelligere et amare, ut sic, non est producere terminum aliquem, dicere autem est producere, et similiter spirare, ergo. Minor ut clara supponitur. Major autem probatur, quia intelligere solum est percipere rem intellectam et ibi sistit, et ideo Filius intelligit, licet non producat. Atqui hæc opinio indistincte reprobatur a Commentatoribus D. Thomæ, 1 part., quæst. 27, ut videre licet in Cajetano, art. 4, Torrense, art. 1, disput. 4, et aliis. At non omnia, quæ in ea sententia continentur, falsa sunt: oportet ergo ea distinguere et quid nobis in ea placeat, quid vero displiceat, aperire.

4. *Verbum produci per actum dicendi.*—Primum ergo Scoti assertum est, Patrem producere Verbum dicendo, atque adeo dictionem, seu dicere esse actum, quo Verbum produci- tur. Quod quidem simpliciter verum est. Hæc enim est sententia Augustini, Anselmi, Fulgentii et D. Thomæ, locis statim citandis. Et patet ex proprietate ipsius Verbi: nihilominus aliud est Verbum, quam intrinsecus terminus locutionis. Unde in verbo vocali manifestum est produci per actionem dicendi vocaliter. Tunc etiam nos verbum in mente formamus, quando interius loquimur: ipsa ergo mentalis locutio est productio Verbi mentalis in nobis: ergo eadem proportione intelligendum est de Verbo divino et productione ejus. Est autem advertendum, verbum duplicem dicere respectum; unus est ad ipsum dicentem, tanquam ad principium producens: alius est ad rem dictam, nam qui loquitur de aliqua re loquitur, quæ res per Verbum significatur, seu repræsentatur, et ideo verbum dicit ad rem illum respectum significantis. Unde sit, ut ipsum etiam dicere possit et ad verbum et ad rem dictam referri:

dicendo enim verbum ipsum producimus, et dicendo etiam rem repræsentatam per verbum dicimus, quia est una omnino actio diversis respectibus significata. Et ita facile intelligitur Augustinus 15, de Trinit., cap. 14, dicens: *Patrem dicendo se producere Verbum sibi æquale.* Nam dicere se non est producere se, sed est repræsentare se producendo verbum.

5. *Dicere et intelligere, an distinguantur.*—Secundum contentum in Scoti sententia est, dicere et intelligere esse aliquo modo distincta. Quod quidem tam in nobis, quam in Deo aliquo modo verum est. Et quod in Deo illa duo distinguantur ratione, docuit expresse D. Thomas, 1 part., quæst. 34, art. 1, ad 3, et quæst. 37, art. 1, et 2, et probatur sufficienter argumento Scoti et Durandi, quia necesse est, commune distingui a proprio saltem ratione et essentielle a notionali. In nobis autem advertere oportet hanc vocem *intelligere* posse esse ambiguam. Nam potest præcise significare producere actum intelligendi, vel recipere illum, seu informari illo, juxta illud Aristotelis, *Intelligere est quoddam pati*, vel certe potest illa vox utrumque complecti. Quia *intelligere* dicit actum immanentem, qui et produci- tur et recipitur in agente. Si ergo primo modo accipiamus intelligere in nobis, sic revera non distinguuntur intelligere et dicere mentale. Nam juxta sententiam, quam ego suppono et existimo omnino veram, verbum mentale in nobis nihil aliud est, quam ipse actus intelligendi in facto esse, quia etiam conceptus et notitia dicitur: ergo dicere mentale nihil aliud est, quam producere ipsum intelligendi actum, ergo est idem, quod intelligere sumptum præcise pro actione: Quia vero frequentius sumitur intelligere pro ipsa objecti perceptione, ideo communiter includit informationem ipsius actus intelligendi, et hoc modo distinguitur in nobis ex natura rei ab ipso dicere. Nam dicere tantum est agere, seu producere verbum: intelligere vero formaliter dicit informari vitaliter ipso verbo, quæ duo ex natura rei diversa sunt, ut ex Philosophia suppono.

6. Tertio sentit Scotus in illa opinione sua, dicere et intelligere esse actiones seu productiones distinctas realiter vel ex natura rei. De qua assertionem aliter in nobis et aliter in Deo judicandum est. De creaturis igitur sciendum est, varias esse opiniones, quid verbum mentis sit, quomodove ab actu intelligendi distinguatur. Quidam enim sentiunt esse res, seu qualitates distinctas, compararique verbum ad actum intelligendi tanquam proximum objectum ejus,

in quo res repræsentata per verbum, tanquam in imagine cognoscitur per actum intelligendi. Et hanc opinionem secuti sunt Cajetanus, Ferrariensis ac alii multi. Juxta quam necessarium omnino videtur, duas actiones reales ac realiter distinctas in intellectu nostro recognoscere. Quia duæ qualitates realiter distinctæ per actiones realiter distinctas producantur necesse est: præsertim cum unaquæque per se producat, ut de verbo et actu intelligendi, juxta hanc sententiam, dicendum est. Quia actiones distinguuntur ex terminis, et unaquæque actio cum suo termino habet realem identitatem, licet modaliter distinguantur, ergo cum productio verbi sit dicere, intelligere, quatenus est actio, erit productio ipsius actus intelligendi. Juxta hanc igitur opinionem, ad nostrum intelligere et dicere applicatam, vera est assertio Scoti. Mirumque mihi est, quomodo possint Thomistæ in hoc puncto Scotum impugnare, cum de verbo mentis nostræ et de munere ejus, ac distinctione ab actu intelligendi ita sentiant.

7. At vero Scotus non potest in hoc sensu sententiam suam declarare aut defendere, quia ipse tenet verbum mentis nostræ non esse rem distinctam ab actu intelligendi, ut est qualitas in facto esse. Quam sententiam ego verissimam censeo, imo opinor, non distingui ex natura rei, nec in aliqua proprietate absoluta per illas voces significata, sed solum in hoc, quod nomen verbi expressius indicat realem emanationem a dicente, ut infra libro nono dicam. Hac vero sententia supposita, non potest subsistere dicta propositio tertia Scoti in mente humana. Quia si verbum et actus intelligendi idem sunt, ergo per quam actionem produci- tur verbum, produci- tur actus intelligendi, ergo illamet actio et est dicere, quia est productio verbi et est intelligere, quatenus actionem requirit, quia est productio actus intelligendi, ergo non sunt ibi duæ actiones, nec realiter, nec formaliter, seu ex natura rei distinctæ.

8. At vero loquendo de Deo, seu de æterno Patre, longe certius est in eo non distingui dicere et intelligere, tanquam duas actiones, seu productiones reales, quod optime intellexit Scotus, estque non solum certum, sed etiam evidens. Quia in Trinitate unus est tantum terminus productus per intellectum, ergo una tantum productio realis per intellectum esse potest. Item quia actus intelligendi in Deo non est realiter productus, sicut est in creaturis, quia non est intelligere participatum, aut accidentale, sicut est in nobis, sed est ipsum intelligere per essentiam, ac proinde actus sim-

plicissimus, ac purissimus, omnino idem cum Patre intelligente, et propterea tam improductus realiter, quam ipse Pater, vel essentia ejus. In hoc ergo sensu non possunt esse in Patre æterno actiones duæ, quæ sine duæ reales productiones. Alio ergo sensu vult Scotus, illa duo distingui in Deo instar duarum actionum, quarum una est realis productio, alia solum secundum rationem, seu modum concipiendi nostrum. Quo sensu admitti potest dictum illud, quia dictio est realis productio, ut constat ex fide, et infra libro sexto, latius declarabimus. Intellectio vero, licet non sit realis productio, aut emanatio, ad modum emanationis a nobis concipitur.

9. Dico autem hoc admitti posse, quia in rigore fortasse non est necessarium concipere ipsum divinum intelligere per modum actus secundi emanantis ab actu primo. Quia in Deo in re ipsa non est intellectus per modum potentia, aut actus primi in rigore sumpti. Quia essentialiter Deus est ipsum intelligere in actu secundo, et ideo non est necessarium concipere intellectionem in Deo, ut actionem fluentem ab intellectu in actu primo, et tendentem in actum secundum, sicut in nobis invenitur, quia tendimus a potentia in actum. Unde possunt distingui ratione *dicere*, et *intelligere* in Deo solum, quia dicere est realiter producere, intelligere autem est actus perfectus et ultimus sine productione ulla. Verumtamen, quia concipimus divina instar humanorum et in nobis aliud est habere virtutem intelligendi, aliud intelligere: ideo etiam hæc duo ratione distinguimus in Deo, et ipsum intelligere concipimus, ac si manaret a virtute intelligendi. Atque hoc modo distinguitur dicere ab intelligere, tanquam productio realis ab ea, quæ solum concipitur per modum productionis. Unde prior terminatur ad proprium Verbum, posterior autem concipitur terminari ad ipsum actum intelligendi absolutum et communem. In hoc ergo sensu nullum habet inconveniens illa distinctio.

10. *Quid sit prius dicere, an intelligere.*—Quarto et ultimo ait Scotus, intelligere et dicere ita inter se distingui, ut nullum inter se habent ordinem, vel causalitatis, aut emanationis, vel prioritatis secundum rem, vel rationem, sed utrumque veluti concomitanter esse ab intellectu fecundo in actu primo. Et quoad hanc partem merito improbat hæc sententia Scoti, quia neque in nobis, neque in Deo intelligi potest. In nobis enim nulla ratione excogitari potest, dicere, quod vel ab in-

telligere non procedat, vel ad intelligendum non tendat, ergo non possunt hæc duo intelligi distincta, quin inter se ordinem servant. Consecutio evidens est. Antecedens patet. Si enim locutio vocalis sit, oritur ex aliqua intelligentia, et ideo non est locutio vocalis, nisi in his, qui intellectum participant: neque aliquis loqui potest, nisi de his, quæ intelligit, aut cogitat. Si autem locutio est mentalis, sic non est, nisi productio interni verbi, quæ solet vocari intellectio in fieri, ut est actio procedens ab intellectu specie formato, et sic ordinatur ad intelligendum in actu secundo. Quod si vera esset opinio de distinctione verbi ab actu intelligendi, adhuc dicere ordinaretur ad intelligere, tanquam proponens illi proximum obiectum. Ergo non possunt in nobis illa duo intelligi distincta sine ordine inter se.

11. — Unde, quatenus illa duo sine ordine intelliguntur, sine distinctione etiam intelligi debent. Nam verbum, et actus intelligendi in facto esse, non est unum eorum prius alio, nec causa alterius, quia non sunt duo, sed unum omnino, idemque est de dicere, et intelligere in fieri. Concipi ergo non potest ad quid sint in nobis duæ actiones intellectus sine ordine, seu concomitantes. Et ideo merito Sancti Patres dicunt nos interius loqui cogitando, et cogitare loquendo, non quia hæc sint duo distincta concomitanter se habentia, sed quia vel sunt idem cum proportionem sumpta, id est, vel utrumque in fieri, vel utrumque in facto esse, vel locutio sumatur pro actione, et partu intellectus, proles et terminus illius, est ipse conceptus, seu intelligere, et ita habent inter se ordinem. Et ita sentit Augustinus, 15, de Trinitate, cap. 7, et Fulgentius, lib. 3, ad Monimum, cap. 7, dicens: *Cum mens verbum apud se habeat, utique cogitando habet, quia nihil aliud est apud se dicere, quam apud se cogitare.*

12. Hinc ad Deum ascendendo, eo modo, quo ratione distinguimus inter dicere, et intelligere, necesse est, ut aliquem inter se ordinem rationis observent: Ita ut intelligere includatur saltem in ipso dicere, vel habeat aliquem ordinem per se cum illo nostro modo intelligendi. Ita sumitur ex eisdem Patribus. Imo addit Anselmus, in Monolog., cap. 34: *Idem esse in summo spiritu scire, quod intelligere, seu dicere.* Quod intelligendum est, vel de identitate reali, vel specialiter de Patre, ut infra declarabo. Probaturque primo, quia cum non possimus intelligere divina, nisi ex humanis, non possumus concipere etiam in Deo

ipsum dicere, nisi ut per se connexum cum intelligere. Secundo quia, si actio illa, quæ a Scoto vocatur dictio, non est intelligere, neque per se connexa cum ipso intelligere, cur dicitur esse actio intellectus? vel quod titulo illi tribuitur magis, quam alteri facultati? vel cur appellatur dictio, si neque intellectio est, neque intellectionem exprimit. Unde argumentor tertio, quia etiam admissa illa actione, non esset formaliter ab intellectu. Atque ita juxta illam sententiam verbum Divinum, quasi materialiter tantum procederet per intellectum, quatenus virtutem habet producendi suo modo, non autem quatenus est virtus intelligendi. Consequens est falsum, ergo: sequela patet, quia juxta illam sententiam intellectus non est ratio producendi secundam Trinitatis personam, quatenus se explicat in actum intelligendi, sed quatenus alias habet virtutem producendi, ergo non est ratio producendi, quatenus virtus intelligendi est. Falsitas autem consequentis patet, quia alias Filius non esset ex vi productionis suæ, sapientia Patris, ut loquitur Scriptura, seu sapientia genita, ut loquitur Athanasius, oratione contra Gregales Sabellii, et Augustinus, l. 6, de Trinit., cap. 1 et 2, et lib. 15, c. 14, et alii sancti communiter ex illo Eccl. 24. *Dominus possedit me, etc.*, usque illud: *Et ego jam concepta eram.*

13. Respondere posset aliquis, actionem illam etiamsi non sit intelligere, esse ab intellectu, ut intellectus est, et ut est fecundus per speciem intelligibilem, quia tendit ad exprimentum, et representandum in termino suo totum id, quod in se continet per speciem: talis enim est dictio intellectualis in nobis, et talis debet a nobis concipi in æterno Patre. Et tamen differentia, quia in nobis terminus illius actionis non est subsistens, sed est forma ipsius intellectus producentis illum, quem actu intelligentem constituit, et ideo illud dicere terminatur ad intelligere. At vero in æterno Patre terminus productus per dicere est subsistens, et ut sic, non est forma Patris, nec constituit illam intelligentem, nihilominus tamen vere dicitur, et est Verbum, quia producitur ex vi intellectualis virtutis, ac representationis, eademque ratione est proprie notitia, et sapientia genita, tanquam sapientia, et notitia subsistens, non tanquam sapientia, vel notitia informans. Ac propterea talis productio non est formaliter intelligere, quia per illam non intelligit Pater, nec etiam ordinatur ad intelligere, quia nec per terminum ejus in-

telligit Pater, nec etiam est ab intelligere ut sic, licet sit ab intellectu, ut sic, quia est ab intellectu, ut constituto in actu primo, non in actu secundo. Et propterea non habet ordinem cum intelligere, sed Pater æternus, ut constitutus in actu primo, seu in memoria fecunda simul, et æque primo concipiendus est a nobis prodire in actum intelligendi, et dicendi, quia ad utrumque simul fecundus est cum proportionem, id est, ad intelligere tantum per emanationem secundum rationem, et modum concipiendi nostrum, ad dicere autem per realem verbi productionem.

14. *Objectioni occurritur.*—Sed contra hunc apparentem discursum objicitur primo, quia ex illomet concludi potest, dicere Paternum supponere per se, vel aliquo modo includere ipsum intelligere. Probatur, quia supponit intellectum paternum, ut constitutum in actu ad intelligendum, sed constitutio illa non est tantum in actu primo, sed maxime in actu secundo, quia actus primus, ut potentiam receptivam, seu actuabilem includit, non tribuitur Deo cum proprietate, quia imperfectionem includit, ego dicere Patris æterni est ab intellectu ejus, ut constituto in actu secundo intelligendi, ergo est ab intelligere, vel illud in se includit. Confirmatur, quia, ut sæpe dixi, in Deo non est intellectiva potentia formaliter, et proprie, sed est purissimus actus intelligendi per se subsistens, ergo eo ipso, quod dicere Paternum est per intelligendi facultatem, ut talis est, esse debet per intelligere, ut intelligere est, quia facultas intelligendi in æterno Patre non est, nisi ipsum intelligere per essentiam. Denique licet demus, concipi posse a nobis actum intelligendi Patris, tanquam aliquod emanans secundum rationem ab intellectu Paterno, ut constituto in actu primo per suam essentiam in ratione spei intelligibilis: nihilominus hæc ipsa emanatio rationis debet intelligi prior secundum rationem in Patre, quam realis Verbi productio, ergo etiam secundum hunc concipiendi modum necesse est, admittere ordinem rationis inter dicere, et intelligere. Probatur antecedens, quia essentialia secundum ordinem rationis sunt priora notionalibus: item, quia prius Pater concipitur, ut in se perfecte constitutus in suo esse per suum intelligere: quia actu intelligere est esse Dei, et Patris, ut sic constitutus intelligitur, et est perfectissime Deus. Unde etiam ipse Scotus fatetur intelligere, ut est perfectio Patris, esse prius, quam dicere. Hinc vero concluditur, ipsum intelligere esse Patri princi-

pium, vel rationem dicendi, quia intelligere non supponitur in Patre solum materialiter, et identice ad modum aliorum attributorum, sed formaliter, quatenus constituit Patrem in perfectissimo gradu intellectuali, ac proinde fecundissimo cum omni perfectione.

15. *Conclusio intenta.* — Concludo igitur, Verbum divinum procedere per actum intelligendi, ut talis est, et Spiritum sanctum similiter per actum amandi, quæ est sententia D. Thomæ, dicta quæst. 27, artic. 5, et quæst. 34 ac 36, et aliorum, quos retuli præcedenti capite et in sequenti alios referam. Et late a nobis est explicanda in lib. 9 et 11, ubi de Personis productis in particulari agemus. Nunc satis probatur ex dictis, quia Pater producit Verbum suum dicendo, ut supra probatum est, sed non dicit, nisi intelligendo, non solum materialiter, sed etiam formaliter, quia ratio dicendi est ipsa intelligentia, ut probatum etiam est, ergo Verbum divinum procedit per actum intelligendi, ut talis est. Quæ ratio cum proportione facile potest ad amorem applicari. Item, Pater producit substantiale Verbum, quatenus intellectualis per essentiam, et summe perfectius in gradu intellectuali, ergo producit, ut per se, et essentialiter, ac substantialiter intelligens, ergo producit per ipsum intelligere, ut tale est. Denique, inde probamus cum D. Thoma processiones tantum duas esse, quia tantum sunt duo actus immanentes in re intellectuali. At hæc ratio parum valeret, nisi actus ipsi intelligendi, et amandi per se concurrerent ad productiones, quia si tantum concomitanter, vel etiam antecederent præsupponerentur, possent ad tres, vel quatuor processiones supponi, vel illas comitari, sicut bonitas Dei, vel justitia, licet sit una, admittit plures processiones. Est ergo formalis illa locutio, ut in sequentibus capitibus magis declarabimus, expediemusque difficultates circa hoc occurrentes.

CAPUT VII.

PER QUOS ACTUS INTELLIGENDI, ET AMANDI PRODUCANTUR IN DEO PERSONÆ PROCEDENTES.

1. *Ratio dubitandi.* — Ex dictis omnibus, non solum expedita non est difficultas, et ratio, quæ Durandum, et Scotum movit, verum potius est magis confirmata et aucta. Nam si discursus facti validi sunt, probant secundam personam Trinitatis, quæ est prima procedens produci per ipsum intelligere essentielle, nam

hoc est, quod constituit intellectum Paternum in actu perfecto, sed illud intelligere est in aliis personis, ergo aliæ etiam producent Verbum. Eademque ratio est de amore servata proportione, et ideo non amplius hoc repetemus, sed de processione intellectus loquemur, nam ex illa facile est doctrinam ad voluntatem applicare. Ad solvendam ergo hanc difficultatem, hoc loco inquirimus, quis sit actus intellectus, per quem prima Persona secundam producit.

2. *Opinio Henrici.* — Potest autem imprimis referri opinio Henrici, quodl. 6, et in Summa, art. 54, quam Scotus locis citatis capite præcedenti late refert, et impugnat, nos autem brevissime illam expediemus, quia parum habet utilitatis, vel probabilitatis. Ait ergo in summa Henricus, personas divinas produci per intelligere, et amare notionale, et non per essentielle. Quod dictum est proprium Henrici, ut videbimus, tamen modus explicandi illud singularis est. Distinguit enim in nostro intellectu, et voluntate duplices operationes, quasdam per modum simplicium passionum, alias per modum productionum. Item quasdam vocat tantum directas, alias reflexas, denique quasdam remissas, et quasi imperfectas, alias vero ferventes, et perfectas, et per proportionem ad has operationes, distinguit in Patre æterno duplex intelligere, aliud simplex, et quasi passivum, per quod non producit, et hoc dicit esse intelligere essenziale, aliud vero quasi reflexum, per quod producit, quod vocat notionale, et cum eadem proportione de voluntate loquitur.

3. *Refellitur.* — Sed hæc et falsa sunt, et inutilia ad expediendam difficultatem. Primum patet, quia in nobis nullum est intelligere ita passivum, ut non includat productionem: unde nullum etiam est adeo imperfectum, vel remissum, quod non includat proportionatum verbum. Deinde in Deo nullum est imperfectum intelligere, neque remissus amor, neque etiam est actus intelligendi, qui eminentissimo modo non sit directus, et reflexus, quamvis sit simplicissimus. Unde ipsum intelligere essenziale omnem illam perfectionem intellectionis habet, quam ipse Henricus tribuit notionali, quia et est perfecta comprehensio, et exacta manifestatio objecti cogniti. Et similiter essentialis amor tam fervens est, quam potest fingi notionalis, ergo ex his proprietatibus, et perfectionibus non potest reddi ratio, cur unum sit productivum, et non aliud. Adde in Filio non solum inveniri intelligere simplex,

vel directum, sed etiam exactissime representans, et cum infinita reflexione, quæ ad perfectionem spectare possit, et similiter Spiritus sanctus non remisse amat, sed ardentem, non minus, quam Pater, vel Filius, ergo distinctiones illæ non solum fictæ sunt, sed etiam nihil deserviunt ad difficultatem expediendam.

4. *Alia opinio de intellectione essentiali, et notionali.* — Alii aliter distinguunt secundum rationem in DEO duplex intelligere: unum essenziale, et aliud notionale. Essentiale dicitur esse omnino absolutum et commune tribus personis. Notionale proprium Patris, unde per illud producit Filium, non autem per intelligere essenziale. Atque ita expedit hæc opinio difficultatem supra tactam ex Durando. Et hoc ipsum est fundamentum hujus sententiæ, quia processio divina est per actum intelligendi, ut probatum est contra Durandum et Scotum, et non est per actum intelligendi essentielle, ut probat ratio Durandi, quia ille est communis omnibus personis, ergo per actum intelligendi notionalem, ergo necesse est, hunc duplicem actum saltem ratione distingui. Hanc opinionem tanquam Thomistarum refert, et impugnat late Torres, 1 part., quæst. 27, art. 5, in 2 part. disputationis, et ante impugnavit Aureolus, in 1, distinct. 23, agens specialiter de dilectione, putavitque impugnare D. Thomam eo quod aliquando D. Thomas dixerit, amorem dici in Deo et essentialiter et notionaliter, seu personaliter ut patet, 1 part., quæst. 37, art. 1, sed immerito illam opinionem tribuit D. Thomæ qui in sensu longe diverso de amore essentiali, et notionali locutus est, ut videbimus.

5. *Non esse duos actus ratione distinctos.* — Dico ergo primo, in Deo non esse duos actus intelligendi et amandi ratione distinctos in propriis rationibus talium actuum. Ita sentiunt Aureolus et Torres, locis citatis, et consentit Capreolus respondens Aureolo, in distinct. 32, quæst. 1, art. 1, et Cajetanus, 1 part., quæst. 37, art. 1 et 2, et idem sentit D. Thomas, ibi et clarius art. 2, ad 1, dum ait, esse sapientem, vel intelligentem, tantum dici de Deo essentialiter. Et probatur primo ratione. Quia, vel illi duo actus intelligendi distinguuntur tanquam omnino condistricti mutuo, secundum rationem, vel tanquam includens et inclusum (non enim potest alius modus excogitari) neuter autem illorum modorum verus est, ergo. Probatur minor, quoad priorem partem, nempe illos duos actus non posse ita condistricti secundum duos conceptus, ut neuter in alio includatur. Quia in Deo non est ille modo duplex intellec-

tus, vel duplex voluntas, neque in tali sensu potest distingui unus intellectus essentialis et alter notionalis, ergo nec duplex intelligere. Antecedens certissimum est: alias omnia attributa possent alio modo multiplicari, ita ut duplex esset justitia, duplex bonitas, etc. Imo et duplex essentia, quæ sunt plane absurda, et tamen aperte sequuntur a paritate rationis. Consequentia autem probatur. Primo, quia in Deo non tam reperitur intellectus, quam intelligere, eo quod in Deo non sit potentia passiva, sed purissimus actus.

6. Secundo, quia eo modo, quo ratione distinguimus intellectum divinum ab actu intelligendi, non magis potest multiplicari (etiam secundum rationem) actus, quam intellectus, quia unus actus perfectus est adæquatus intellectui divino, comprehendit enim totum objectum ejus. Unde, si aliquando distinguunt theologi in Deo plures actus, vel scientias ratione distinctas, illud est secundum conceptus inadæquatos ejusdem actus in ordine ad diversa objecta secundaria, et quasi partialia, ideoque illa distinctio rationis in ipso intelligere essentiali, ut sic, cogitatur. Tamen loquendo de intelligere adæquato divinæ virtuti intelligendi, illud non potest esse nisi unum etiam secundum rationem, quia unius virtutis unus est tantum adæquatus actus, et quidquid additur, et superfluum est, et intelligi non potest, ut sumitur etiam ex D. Thoma, quæst. 27, art. 5, intelligere autem essenziale, de quo loquimur, est adæquatus actus divini intellectus: ergo præter illum non potest cogitari aliud intelligere ab eo condistrictum secundum rationem.

7. Tertio, quia ab intelligere essentiali nihil potest illo modo distingui, nisi forte relatio aliqua, quia illud intelligere est ipsum esse absolutum Dei, et ab absoluto nihil distinguitur illo modo, id est, tanquam proprium a communi, nisi relativum: sed relatio, ut sic, non potest habere rationem actus intelligendi, ut per se notum videtur, quia nec Pater formaliter intelligit per suam paternitatem, neque etiam per filiationem, alias esset sapiens et intelligens formaliter per verbum a se productum ut sic, quod est absurdum, et late impugnatur ab Augustino 7, de Trinitate, cap. 3, et lib. 15, cap. 7. Ac denique omne intelligere est ad modum actus vitalis: relatio autem, ut sic, non habet rationem vitalis actus, sed solum est terminus divinæ naturæ in ratione subsistendi: ergo nullo modo possunt illi duo actus intelligendi ita mutuo præscindi secundum rationem.